TÜRKİYƏ VƏ AZƏRBAYCAN ARASINDA DAXİLİ VƏ XARİCİ SİYASƏT SAHƏSİNDƏ ƏLAQƏLƏR

Nigar Məlik ƏLİYEVA*

Xülasə: Məqalə də Azərbaycan və Türkiyə arasında münasibətlərin formalaşmasının tarixi mərhələlərindən və həmin mərhələlərə uyğun olaraq əməkdaşlığın inkişaf dinamikasından bəhs edilmişdir. Azərbaycan və Türkiyə arasında əməkdaşlığın daxili və xarici sferada təsir mexanizmləri və eyni zamanda onlar arasında əlaqələrin müasir dövrdə də möhkəmlənməsinin iqtisadi,siyasi və mədəni əlaqələr aspektinə toxunulmuşdur.

Açar Sözlər: *Azərbaycan, Türkiyə, BTQ, Yeni Dövr,Əməkdaşlıq, Xarici Siyasət, Daxili Siyasət.*

Internal and Foreign Policy Relations Between Turkey and Azerbaijan

Abstract: The article also talks about the historical stages of the formation of relations between Azerbaijan and Turkey and the development dynamics of cooperation according to those stages. The influence mechanisms of the cooperation between Azerbaijan and Turkey in the internal and external spheres and at the same time the economic, political and cultural aspects of the strengthening of relations between them in the modern era were touched upon.

Key Words: *Azerbaijan, Turkey, BTQ, New Era, Cooperation, Foreign Policy, Domestic Policy.*

Türkiye ve Azərbaycan arasındakı münasibətlərin tarixi mədəni və dini bağlara əsaslanan köklü bir keçmişə malikdir. İki ölkə arasındakı əlaqələr tarixi qədim dövrlərə qədər uzanır və tarixi mənbələr bu əlaqələri təsdiqləyir.

İki ölkə arasındakı münasibətlərin tarixi üç əsas mərhələdən ibarətdir:

1. Tarixi mərhələlər:

Türk Oğuzlarının Yerləşdiyi Torpaqda: İki ölkə arasındakı əlaqələr, Orta Asiyadan gələn Türk boylarının Anadolu və Kafkaz bölgələrinə köçməsi ilə başlayır. Bu boyların arasında Oğuzlar da yer alır və Azərbaycanın tarixi Türk qavimləri ilə əlaqələri qədim dövrlərə dayanır.

Osmanlı İmparatorluğu və Qacar İmparatorluğu Dövrü: Osmanlı İmparatorluğu və Qacar İmparatorluğu dövrü ərzində Türk və Azərbaycan mədəniyyətləri arasında sıx əməkdaşlıq olmuşdur. Osmanlı dövründə Azərbaycandakı Türk quruluşları ilə əlaqələr qurulmuş, ticarət və mədəni əlaqələr güclənmişdir.

Yeni dövr:

Yeni dövr Türkiyə və Azərbaycan arasındakı münasibətlərin modern dövrünü ifadə edir. Bu dövr 20-ci əsrin sonlarından başlayaraq günümüzdə qədər uzanır. İki ölkə arasındakı münasibətlər Yeni Dövr dövründə sıx və strateji tərəfdaşlıq əsasında inkişaf etmişdir.

Yeni dövrün əsas mərhələləri aşağıdakılardır:

1991-ci İl və Müstəqilliklər: Azərbaycan 1991-ci ildə SSRİ-dən ayrılaraq müstəqil bir dövlət oldu. Türkiye, Azərbaycanın müstəqilliyini ilk təsdiqləyən ölkələrdən biri oldu və bu dönəmdə iki ölkə arasındakı əlaqələr daha da gücləndi.

Strateji Tərəfdaşlıq: Yeni dövr ərzində Türkiye və Azərbaycan arasında strateji tərəfdaşlıq inkişaf etdi. İki ölkə, enerji, təhlükəsizlik, ticarət, infrastruktur, mədəniyyət və digər sahələrdə geniş əməkdaşlıq layihələri həyata keçirdilər. (Oran, 1998: 463).

Bakı-Tbilisi-Ceyhan (BTC) Kəməri: 2006-cı ildə açılan Bakı-Tbilisi-Ceyhan (BTC) neft kəməri, Türkiyə və Azərbaycan arasındakı strateji tərəfdaşlığın vacib bir nümunəsidir. Bu kəmər, Xəzər dənizindən başlayaraq Türkiyənin Ceyhan limanına qədər olan ərazidə neft və qaz nəqli üçün istifadə olunur. Bakı-Tbilisi-Ceyhan (BTC) Kəməri, Xəzər dənizinden başlayıb Türkiyənin Ceyhan limanına qədər uzanan bir neft kəməridir. Bu kəmər, Azərbaycanın zəngin neft ehtiyatlarından Türkiyə və dünya bazarlarına neft nəqlini təmin etmək üçün inşa edilmişdir. BTC kəməri, strateji bir layihə olaraq özəlliklə Azərbaycanın enerji sənayesində çeşitliy etməyə başlaması və enerji ixracının müstəqilliyini artırması üçün əhəmiyyətli bir addımdır. BTC kəməri Bakı-Tbilisi-Ceyhan kəməri adı altında anılır, çünki bu layihə üç dövlət – Azərbaycan, Gürcüstan və Türkiyə – arasında əməkdaşlığı təşkil edir. Kəmərin xətti Bakıdan (Azərbaycan), Tbilisidən (Gürcüstan) keçərək Ceyhan limanına

* Bakı Avrasya Universiteti, nigarr.aliyeva01@gmail.com

DOI :10.30546/100981.1.2024.0127

(Türkiyə) uzanır. Bu kəmər Xəzər dənizindən başlayaraq Türkiyənin Akdeniz sahilinə çatmağa imkan verir. BTC kəməri, bir neft nəqliyyatının strateji alternativi kimi öz əhəmiyyətini göstərir. Bu kəmər, neft ixracını Rusiya və İranın kəmərlərinə olan asılılığı azaltmaq və Azərbaycanın neftini daha çeşidli bazarlara çatdırmaq məqsədilə inşa edilmişdir. Həmçinin, BTC kəməri Türkiyənin enerji təhlükəsizliyini də artırır və birləşmiş Avropa ilə olan enerji əlaqələrinin güclənməsinə kömək edir. BTC kəməri, təbii ki, Azərbaycanın neft sənayesinin inkişafına dəstək olur və bölgədəki ticarət və iqtisadi əlaqələri daha da genişləndirir. Bu layihə, Türkiyə və Azərbaycan arasında strateji tərəfdaşlığın ən vacib nümunələrindən biridir və iki ölkə arasındakı enerji əməkdaşlığının güclənərək davam etməsinə imkan verir. (Oran, 1998: 455-467).

Bakı-Tbilisi-Kars (BTK) Dəmir Yolu: 2017-ci ildə açılan Bakı-Tbilisi-Kars (BTK) dəmir yolu – Türkiyə, Azərbaycan və Gürcüstan arasındakı əlaqələrin daha da güclənməsinə xidmət edir. Bu dəmir yolu, Asiya ilə Avropaya olan nəqliyyat üçün strateji bir əsas təşkil edir. Bakı-Tbilisi-Qars (BTQ) Dəmir Yolu Azərbaycan, Gürcüstan və Türkiyə arasında inşa olunmuş bir beynəlxalq dəmir yolu koridorudur. Bu dəmir yolu, Bakı şəhərindən başlayaraq Gürcüstanın Tbilisi şəhərini keçərək Türkiyənin Qars şəhərinə qədər uzanır. BTQ Dəmir Yolu Xəzər Dənizindən Türkiyənin Akdeniz sahilinə qədər olan ticarət və nəqliyyat mənbəyi olaraq fəaliyyət göstərir. Bu ulaşım yolu Azərbaycan, Gürcüstan və Türkiyə arasında strateji əməkdaşlığı gücləndirir və bölgədə ticarəti artırmaq üçün effektiv vəziyyətdə nəqliyyat xidmətləri təmin edir. BTQ Dəmir Yolu layihəsinin əsas məqsədləri və özəllikləri aşağıdakılardır: (Radikal, 01.02.2000:10)

1. Ticarəti Artırmaq: BTQ Dəmir Yolu, Azərbaycanın neft və digər sənaye məhsullarını Türkiyə və Avropa bazarlarına daha sürətli və sərfəli şəkildə çatdırmaq imkanı verir. Bu, iki ölkə arasındakı ticarəti genişləndirir və ekonomik əlaqələri gücləndirir.
2. Bölgəsəl İnkişafı Dəstəkləmək: BTQ Dəmir Yolu, bölgesel əməkdaşlığı və İqlim dəyişikliyi layihələri kimi bölgesel inkişaf tədbirlərini dəstəkləyir. Bu, ərazidə ictimai və iqtisadi səmərəliliyi artırır.
3. Turizmə İmkan Yaratmaq: BTQ Dəmir Yolu, turistlərin hər üç ölkəni də daxil edən daha asan və sürətli bir şəkildə əhatə etməsinə imkan verir. Bu, bölgədə turizmi inkişaf etdirir və mədəni məkanları daha da yaxşı əhatə edən bir turizm koridoru yaradır.
4. Strateji Əməkdaşlığı Gücləndirmək: BTQ Dəmir Yolu, Azərbaycan, Gürcüstan və Türkiyə arasında strateji tərəfdaşlığı dəstəkləyir və üç ölkənin bir-birilə olan bağlantısını möhkəmləndirir.

BTQ Dəmir Yolu bölgədə ətraflı bir ticarət və nəqliyyat şəbəkəsinin inkişafına töhfə verir və bölgədə sabitliyi və əməkdaşlığı təmin edən strateji bir layihədir.

Hərbi əməkdaşlıq: Türkiyə və Azərbaycan arasındakı hərbi əməkdaşlıq da Yeni dövründə inkişaf etdi. Hərbi təlimlər, silah alqı-satqısı və müxtəlif sahələrdə əməkdaşlıq tədbirləri həyata keçirilir. Türkiyə-Azərbaycan hərbi əməkdaşlığı iki ölkə arasındakı strateji tərəfdaşlığın əsasını təşkil edir və hər iki ölkənin də təhlükəsizliyini və müdafiəsini gücləndirməyə yönlənmişdir. İki ölkə arasındakı hərbi əməkdaşlıq əlaqələri, müxtəlif sahələrdə iş birliyini və təlimləri əhatə edir:

Təlim və tərbiyə proqramları: Türkiyə və Azərbaycan hərbi qüvvələri arasında təlim və tərbiyə proqramları həyata keçirilir. Bu proqramlar, hər iki ölkənin hərbi personalının bir-biri ilə əlaqələrini gücləndirmək, təcrübə paylaşmaq və birlikdə çalışmağı təmin edir.

Mütəxəssis hərbi təlimlər: Türkiyə və Azərbaycan hərbi qüvvələri arasında mütəxəssis hərbi təlimlər keçirilir. Bu təlimlər, hərbi əməliyyatların təcrübəli təşkil edilməsi, hərbi taktika və strategiyaların müzakirə edilməsi üçün əhəmiyyətli imkanlar təmin edir.

Silah Alqı-Satqısı və texniki əməkdaşlıq: Türkiyə və Azərbaycan arasında hərbi texnika, silah alqı-satqısı və təchizatı sahəsində iş birliyi mövcuddur. İki ölkə, hərbi texnika

sahəsində inkişaf etmiş və müasir silah sistemləri üzrə təcrübələrini paylaşmaqda maraqlıdırlar.

Hərbi sənaye əməkdaşlığı: Türkiyə və Azərbaycan, hərbi sənaye sahəsində də iş birliyi göstərir. İki ölkə arasında hərbi texnika və sursatlarının ortaq istehsalı və yeni texnologiyaların tətbiqi üzrə əməkdaşlıq layihələri yürüdülür.

Müdafiə strateji tədbirləri: Türkiyə və Azərbaycan bölgədə və beynəlxalq səviyyədə müdafiə strateji tədbirlərini birlikdə həyata keçirirlər. Bu tədbirlər, hər iki ölkənin müdafiəsini gücləndirmək və mövcud təhlükəsizlik məsələlərinə cavab vermək üçün təşkil edilir. (Cumhuriyet, 06.05.1997).

Türkiye-Azərbaycan hərbi əməkdaşlığı, iki ölkə arasındakı strateji əlaqələrinin bir parçası olaraq, bölgədə sabitliyi təmin etmək və təhlükəsizliyi artırmaq üçün əhəmiyyətli bir rol oynayır. Bu iş birliyi, hər iki ölkənin milli maraqlarını müdafiə etmək və hərbi potensiallarını inkişaf etdirmək məqsədilə fəaliyyət göstərir. (Kuzio, Taras, "Geopolitical,104)

Yeni dövrdə Türkiye və Azərbaycan arasındakı əməkdaşlıq, iki ölkənin strateji maraqlarını müdafiə etməsi, bölgesel təhlükəsizliyin təmin edilməsi və hər iki ölkənin inkişafına töhfə verəcək layihələrin həyata keçirilməsi ilə xarakterizə olunur.

Türkiye ve Azərbaycan arasında daxili və xarici siyasət sahəsində sıx əməkdaşlıq və iş birliyi vardır. İki ölkə arasındakı əlaqələr tarixi, dil və mədəni münasibətlərə əsaslanır və strateji tərəfdaşlıq olaraq qiymətləndirilir. İki ölkə arasındakı əməkdaşlığın əsasları aşağıdakı sahələri əhatə edir:

1. Enerji Əməkdaşlığı: Azərbaycan və Türkiyə, enerji sahəsində strateji tərəfdaşlardır. Bakı-Tbilisi-Ceyhan (BTC) və Bakı-Tbilisi-Ərzurum (BTE) kəməri kimi enerji layihələri, iki ölkə arasındakı əməkdaşlığın nümunələrindəndir. Azərbaycanın zəngin enerji ehtiyatları, Türkiyənin isə bu enerjiyə olan tələbatı, enerji sektorundakı əməkdaşlığın genişlənməsinə və bölgədə təhlükəsizliyin artırılmasına səbəb olur.

2. Dəmir Yolu Və İnfrastruktur Proyektləri: İki ölkə arasında qurulan Bakı-Tbilisi-Kars dəmir yolu, Ərzurum təyyarə zavodunun tikintisi və digər infrastruktur layihələri, bölgedə əməkdaşlığı gücləndirir və ticarət əlaqələrini artırır.

3. Hərbi Əməkdaşlıq: Türkiyə və Azərbaycan arasında hərbi sahədə sıx əməkdaşlıq var. İki ölkə arasında hərbi təlimlər, silah alışı-satışı və müxtəlif hərbi proqramlar həyata keçirilir.

4. Siyasi Tərəfdaşlıq: Türkiyə və Azərbaycan, bölgədə siyasi baxımdan strateji tərəfdaşlar olaraq fəaliyyət göstərir. İki ölkə bir-birinin suverenliyini və ərazi bütövlüyünü dəstəkləyir. Məsələn, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi zamanı Türkiyə Azərbaycana dəstəyini və qətiyyətlə İşıqdan Qaranlığa layihəsi daxilində təşkilatlanan təlimlərini göstərmişdir.

5. Mədəni və İqtisadi Əməkdaşlıq: Türkiyə və Azərbaycan arasında mədəni əlaqələr də quvvetlidir. İki ölkə arasında turizm, təhsil, mədəniyyət və iqtisadi əlaqələr genişlənir.

6. Regional Təhlükəsizlik və Təşəbbüslər: Türkiyə və Azərbaycan, regional təhlükəsizliyin təmin edilməsi məqsədilə birlikdə çalışır. Bölgədəki terrorizmlə mübarizəyə dəstək verirlər.

Bu sahələr ətrafında qurulan sıx əməkdaşlıq Türkiyə və Azərbaycanın bölgədə ikitərəfli maraqlarını müdafiə etməsinə və strateji əməkdaşlıq münasibətlərini inkişaf etdirməsinə kömək edir.

Azərbaycan və Türkiyə arasında xarici siyasət əlaqələrinin formalaşmasının tarixi kökləri, tarixi, mədəni və dilə dayanan qədim əlaqələrə əsaslanır. İki ölkə arasındakı münasibətlər, türk mədəniyyəti və dilinin ortaqlığına əsaslanır və tarixi, siyasi, iqtisadi proseslər tərəfindən dəstəklənir. Azərbaycan və Türkiyə arasındakı xarici siyasət əlaqələrinin formalaşmasının əsas tarixi kökləri aşağıdakılardır:

Türk dünyası həmrəyliyi: Azərbaycan və Türkiyə, türk dünyasının bir hissəsi kimi uzun müddətdir bir-birinə yaxın münasibətlər qurmuşdur. Türk dilinin ortaq olması, türk mədəniyyətinin paylaşılması və tarixi bağlar, iki ölkə arasındakı əlaqələrin tarixi kökünü qurur.

Türk dövlətlərinin tarixi mənsubiyyəti: Azərbaycan və Türkiyə, tarix boyu bir çox türk dövlətinin paytaxtlığı olmuşdur. Osmanlı və Qacar İmparatorluqları dövründə, iki ölkə arasındakı münasibətlər daha da güclənmişdir.

Müstəqillik: Azərbaycanın SSRİ-dən ayrılması ilə 1991-ci ildə müstəqillik qazanması, Türkiyə ilə daha yaxın əlaqələrin qurulmasına imkan vermişdir. Türkiyə, Azərbaycanın müstəqilliyini ilk təsdiqləyən ölkələrdən biri olmuşdur.

Strateji tərəfdaşlıq: Azərbaycan və Türkiyə arasında strateji tərəfdaşlıq, enerji, təhlükəsizlik, iqtisadi əməkdaşlıq, infrastruktur, mədəniyyət və digər sahələrdə inkişaf etmişdir. İki ölkə arasındakı bu strateji əməkdaşlıq, xarici siyasət əlaqələrinin formalaşmasında əhəmiyyətli rol oynamışdır.

Görməri məsələsi: Türkiyə, Azərbaycanın torpaq bütövlüyünü dəstəkləyən mövqeyi ilə tanınır. 1993-cü ildə Ermənistanın Dağlıq Qarabağ bölgəsində Azərbaycan ərazisini işğal etməsinə qarşı Azərbaycan ilə sıx dəstək göstərməkdən çəkinməmişdir. (Cornell, 2001: 94).

Bölgədə inkişaf təşəbbüsləri: Azərbaycan və Türkiyə, bölgədə və dünya səviyyəsində sabitliyi və sülhü təmin etmək məqsədi ilə birgə işləyir. Bölgədəki münaqişələrin həllinə dəstək verir və bölgesel inkişaf təşəbbüslərinə birgə qatılır.

Bu maddi və mənəvi bağlara əsaslanan əlaqələr, Azərbaycan və Türkiyə arasındakı xarici siyasət əməkdaşlığının tarixi köklərini təşkil edir. İki ölkə arasındakı bu münasibətlər, strateji tərəfdaşlığı dəstəkləyərək bölgədə sülh, sabitlik və təhlükəsizliyin qorunmasına kömək edir.

Azərbaycan və Türkiyə arasında beynəlxalq əməkdaşlıq, strateji, iqtisadi, mədəni, siyasi və digər sahələrdə geniş bir əməkdaşlıq spektrumunu əhatə edir. Bu iki dost və qardaş ölkə arasındakı əməkdaşlıq tarixi kökləri və mənəvi bağlar əsasında qurulmuşdur. Azərbaycan və Türkiyə arasında beynəlxalq əməkdaşlığın başlıca sahələrindən ən əsası diplomatik dəstəkdən ibarətdir. Azərbaycan və Türkiyə, bir-birinə diplomatik dəstək göstərir və beynəlxalq məsələlərdə birgə mövqe tuturlar. İki ölkə arasında sıx əlaqələr sayəsində, bölgesel və beynəlxalq məsələlərdə birlikdə fəal işləyir və mövqe tutur. Diplomatik dəstək, bir ölkənin başqa bir ölkəyə diplomatik və siyasi məsələlərdə yardım göstərməsi və müdafiəsi deməkdir. Azərbaycan və Türkiyə arasında diplomatik dəstək, strateji əməkdaşlıq sahəsində müxtəlif məsələlərdə sürətlərinə və effektiv şəkildə inkişaf edir. İki ölkə arasında diplomatik dəstəyin bəzi əsas aspektləri aşağıda verilmişdir:

Siyasi dəstək: Azərbaycan və Türkiyə bir-birinin siyasi maraqlarını dəstəkləyir və bir-birinə siyasi məsələlərdə səs verir. İki ölkə arasında sıx əlaqələr sayəsində siyasi platformalarda birgə mövqe tutulur və strateji məsələlər həll edilir. Siyasi dəstək, bir ölkənin digər bir ölkəyə siyasi məsələlərdə mövqeyini dəstəkləməsi, həmçinin diplomatiya və siyasi platformalarda bir-birinə səs verərək məsələlərin həllində ortaq mövqe tutması deməkdir. Azərbaycan və Türkiyə arasında siyasi dəstək, strateji tərəfdaşlığın əsasını təşkil edir və bir sıra sahələrdə sürətlərinə inkişaf edir. İki ölkə arasında siyasi dəstəğin əsas sahələri aşağıdakılardır: **(**Turkish Daily News, 16.12.1999)

Dağlıq Qarabağ məsələsi: Türkiyə, Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsi və ətraf ərazilərinin Ermənistan tərəfindən işğalına qarşı mövqeyini bərpa etməkdə davam edir. Türkiyə hökuməti, bu işğalı qəti qəbul edir və Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü dəstəkləyir. (Faiqov, 19.04.2016).

Bölgəsəl sülh və təhlükəsizlik: Azərbaycan və Türkiyə bölgədə sülh və təhlükəsizliyin təmin edilməsinə səmimi dəstək verir. İki ölkə qarşılıqlı maraqları üçün əməkdaşlıq edir və bölgesel münaqişələrin sülh yolu ilə həllinə çalışır. Bölgesel sülh və təhlükəsizlik,

Azərbaycan və Türkiyə kimi ölkələrin bölgədə sülhün və təhlükəsizliyin qorunması üçün göstərdikləri səyləri ifadə edir. Bu iki ölkə, bölgedəki münaqişələrin həllinə və sülhün təmin edilməsinə ciddi diqqət ayırır və beynəlxalq təşkilatlar və platformalar üzrə iş birliyi edir. Türkiyə Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsi və ətraf ərazilərinin işğalına qarşı mövqeyini açıq şəkildə dəstəkləyir. İki ölkə, bu münaqişənin diplomatik yolla həllinə və hərəkətə keçirilmiş beynəlxalq sanksiyalara dəstək verir. Azərbaycan və Türkiyə, strateji ittifaqlar və mütəmadi sazişlər vasitəsilə bölgesel sülh və təhlükəsizliyin təminatı üçün çalışır. Örnək olaraq, Türkiyə, Azərbaycan və Gürcüstan arasında Bakü-Tbilisi-Ceyhan (BTC) və Bakü-Tbilisi-Qars (BTQ) layihələri kimi beynəlxalq enerji və nəqliyyat layihələri əsasında strateji əməkdaşlıq edirlər. Azərbaycan və Türkiyə, hərbi sahədə təlimlər və tərbiyə proqramları vasitəsilə hərbi tərəfdaşlığı gücləndirir. İki ölkə, hərbi təhlükəsizliyin qorunması və bölgesel sülhün təmin edilməsi üçün birgə fəaliyyət göstərir. Azərbaycan və Türkiyə, BMT, NATO, Türk Şurası kimi beynəlxalq təşkilatlar üzrə birgə fəaliyyət edir və bölgesel sülh və təhlükəsizliyin qorunması üçün diplomatik platformalarda birlikdə fəaliyyət göstərir.

Diplomatik qarşılıqlılıq: Diplomatik qarşılıqlılıq, iki ölkə arasında diplomatik münasibətlərin qurulması və qarşılıqlı olaraq səfirliklər, konsulluqlar və digər diplomatik nümayəndəliklərin açılması deməkdir. Bu ölkələr arasında diplomatik əlaqələrin inkişaf etməsinə və diplomatik təmsilatın təmin edilməsinə nail olur. Azərbaycan və Türkiyə arasında diplomatik qarşılıqlılıq, iki dost və qardaş ölkə arasında güclü əlaqələrin inkişaf etməsinə imkan verir.Azərbaycan və Türkiyə beynəlxalq siyasətdə bir-birinin mövqeyini dəstəkləyir və diplomatik qarşılıqlılığı gücləndirir. İki ölkə arasında diplomatik missiyalar və təmsilçiliklər təşkil olunur və sıx əməkdaşlıq edilir. zərbaycan və Türkiyə bir-birinin paytaxtlarında səfirliklər və konsulluqların fəaliyyət göstərməsinə imkan verir. Bu diplomatik nümayəndələr, iki ölkə arasında sıx əlaqələrin qurulmasını və hökumətlər arasında diplomatik dialoqun yüksək səviyyədə aparılmasını təmin edir. Azərbaycan və Türkiyə bir-birinin əsas diplomatik missiyalarını təyin edir və diplomatik korpusunu qaldırır. Bu iki ölkə arasında diplomatik əlaqələrin sürətlərə inkişaf etməsinə imkan verir. İki ölkə arasında diplomatik görüşlər, məsləhətləşmələr və səfərlər təşkil edilir. Bu toplantılar, diplomatik münasibətlərin gücləndirilməsi, maraqların bərqərar edilməsi və strateji məsələlərin həllinə nail olmaq üçün vacibdir.

Strateji ittifaqlar: Strateji ittifaqlar, iki və ya daha çox ölkə arasında strateji maraqların, məqsədlərin və təhlükəsizlik sahələrindəki birləşmiş maraqların qorunması üçün formalaşıb inkişaf etmiş xüsusi bir əməkdaşlıq formasıdır. Bu ittifaqlar, iştirakçı ölkələr arasında hərbi, siyasi, iqtisadi, mədəni və digər sahələrdə geniş əməkdaşlıq və müttəfiqlik təmin edir. Türkiyə və Azərbaycan strateji ittifaqlar və regional platformalarda birgə fəaliyyət göstərir. Örnək olaraq, Türkiyə, Azərbaycan və Gürcüstan arasında strateji əməkdaşlığı əsasında Bakı-Tbilisi-Ceyhan və Bakı-Tbilisi-Qars layihələri kimi beynəlxalq layihələr həyata keçirilir. Strateji ittifaq, Azərbaycan və Türkiyə arasında güclü və əməkdaşlıqlı münasibətlərin mövqeyini təmin edir. İki ölkə arasında strateji ittifaqın mövcudluğu, bölgesel təhlükələrə qarşı birgə qarşıdurma gücünü artırır və iki ölkənin maraqlarını qorumağa kömək edir.

Birləşmiş milli mövqe: Azərbaycan və Türkiyə, beynəlxalq məsələlərdə birləşmiş milli mövqey təklif edir və birlikdə mütəxəssislər təyin edir. İki ölkə, beynəlxalq təşkilatlar və forumlar üzrə sıx əlaqələr qurur. Bu sahələrdəki sıx əməkdaşlıq, Azərbaycan və Türkiyə arasında güclü siyasi dəstəyi göstərir. İki ölkə arasında sürətlərinə inkişaf edən siyasi əməkdaşlıq, bölgesel sülh və təhlükəsizliyin təmin edilməsinə, ərazi bütövlüyünün qorunmasına, və beynəlxalq məsələlərdə birlikdə mövqe tutulmasına əhəmiyyətli bir töhfədir.

Territorial dəstək: Territorial dəstək, bir ölkənin digər bir ölkənin ərazi bütövlüyünü və ərazi siyasətini dəstəkləməsi anlamına gəlir. Bu diplomatik və siyasi səviyyədə həyata keçirilən bir mövqeyi ifadə edir. Azərbaycan və Türkiyə arasında territorial dəstək, əsasən Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsi və ətraf ərazilərinin işğalına qarşı göstərilən mövqe ilə

bağlıdır. Türkiyə, Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsi və ətraf ərazilərinin işğalına qarşı mövqeyini bərpa etməkdə və daimi olaraq Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü dəstəkləməkdə davam edir. Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsi və ətraf ərazilərinin 1990-cı illərdə Ermənistan tərəfindən işğal olunması, bu bölgənin Azərbaycan ərazi bütövlüyü daxilində olmasına baxmayaraq, hələ də bir münaqişə məsələsi kimi davam etməkdədir. Türkiyə, bu işğalı qəti şəkildə qınayır və Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü dəstəkləyir. Türkiyə, beynəlxalq səviyyədə Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü qoruyan bir mövqe tutur və münaqişənin diplomatik yolla həllini dəstəkləyir. Türkiyə hökuməti, bu məsələni beynəlxalq platformalarda gündəmə gətirir və beynəlxalq cəmiyyətin diqqətini cəlb etməyə çalışır. Türkiyə, Azərbaycanla strateji tərəfdaşlıq sahəsində geniş əməkdaşlıq edir və Azərbaycanın territorial bütövlüyünün qorunmasına ciddi diqqət ayırır. İki ölkə arasında hərbi sahədə də əməkdaşlıq edilir və müxtəlif layihələr vasitəsilə strateji maraqların qorunması üçün çalışılır. Bu sahələrdəki territorial dəstək, Azərbaycan və Türkiyə arasında strateji tərəfdaşlığın və əməkdaşlığın bir nümayəndəsidir. Türkiyə, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün qorunması üçün səmimi dəstəyini davam etdirir və münaqişənin diplomatik yolla həllini təmin etmək üçün çalışır.

Nəticə

Ümumi nəticə olaraq, onu qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan – Türkiyə arasındakı bütün münasibətlər, bütün sahələrdə geniş şəkildə inkişaf etmişdir. Münasibətlərin uğurlu şəkildə həyata keçməsi ölkənin xarici siyasət kursunun da uğurlu şəkildə həyata keçirilməsinə şərait yaradır.

ƏDƏBİYYAT

"Georgia's 2014 Foreign Trade", (20.04.2016), http://www.civil.ge/eng/article.php?id=27984

Blank, Stephen (1999), "Every Shark East of Suez: Great Power Interests, Politics, Tactics in the Trans-Caspian Energy Wars", *Central Asian Survey*, Vol.18, No.2, June 1999.

Cornell, Svante E. (2001), *Small Nations and Great Powers. A Study of Ethnopolitical Conflict in the Caucasus*. London and New York. Curzon Press, Caucasus World.

Cumhuriyet, 24 Agustos 2001.

Cumhuriyet, 26 Agustos 2001.

Cumhuriyet, 6 Mayis 1997.

Emerson, Michael vd. (2000), *A Stability Pact for the Caucasus in Theory and Practice*, Centre for European

Studies Working Document, No: 45, Mayıs 2000; "Executive Summary. A Stability Pact for the Caucasus," *Insight Turkey*, Vol. 2, No: 3, s. 199-203. Faiqov, Orxan (19.04.2016), "Türkiyəli nazir: "TANAP-a ortaq olmağımıza baxmayaraq..." Açıqlama", http://sia.az/az/news/economy/478868

Felgenhauer, Pavel (2002). "Russian-Turkish Military Relations: Much Mutual Respect, But Many Misgivings", *Insight Turkey*, Vol. 4 Number: 2, April-June 2002.

Gareth, Jenskin (2008), "Turkey Caught in a Dilemma over South Ossetia", *Eurasia Daily Monitor*, 11 August 2008.

Howard, Glen (1998), *NATO and the Caucasus: The Caspian Axis in NATO after Enlargement, New Challenges, New Mission, New Forces*, Strategic Studies Institute, CID Army College. *Hürriyet*, 18 Şubat 2000.

Hürriyet, 9 Ağustos 2001.

Milliyet, 31 Haziran 2001.

Musayev, Yəhya (2011), "Hərbi-texniki sahədə Azərbaycan-Türkiyə əməkdaşlığı (1991-2011)", *AzərbaycanTürkiyə əlaqələri son 20 ildə: Uğurlar və İmkanlar (məqalələr toplusu)*

Oran ,Baskın (1998), “Turkish Approach to Transcaucasia and Central Asia”, *Contrast and Solutions in the Caucasus* (Ed. By Ole Hoiris and Sefa Martin Yürükel), Aarhus University Press, s. 455-467.

Radikal, 1 Şubat 2000.

Şimşek L. "Türkiye'den Orta Asya Atağı,", *Cumhuriyet*, 26 Agustos 2001.

TN, Vol.3: 1999-2003 September 1999. Part 2-Investment Climate Statement, Georgia, 30 August 1999. *Turkish Daily News*, 1 June 1994.

Turkish Daily News, 15 and 16 October 1991.

Turkish Daily News, 16 December 1999. *Turkish Daily News*, 17 April, 1998. *Turkish Daily* News, 21 Şubat 2000.

Winrow Gareth (1997), "Turkey and the Newly Independent States of Central Asia and the Caucasus”, *Middle East Review of International Affairs*, Vol.4, Issue, 2.

Winrow Gareth (2000), *Turkey and the Caucasus: Domestic Interest and Security Concerns*, The Royal Institute of International Affairs Press.